

La pertinença lingüística: el cas de les Illes Balears

Linguistic belonging: the case of the Balearic Islands

Joan MELIÀ GARÍ

Universitat de les Illes Balears

Data de recepció: 6 de maig de 2013

Data d'acceptació: 31 de juliol de 2013

RESUM

En aquest article s'exposa la complexa situació en què es troba el grau d'acceptació de la identitat, el nom i el model unitaris de la llengua catalana, a partir de les dades que ens n'han donat diverses fonts estadístiques durant els darrers trenta anys, la incidència que hi tenen les actuacions governamentals i les causes que expliquen que, després de més d'un segle de debat recurrent, les opinions, les posicions i els arguments siguin els mateixos que al principi. D'altra banda, també es compara el fenomen balear amb el d'altres indrets i les connexions entre aquestes opinions lingüístiques i la utilització partidista que se'n fa.

PARAULES CLAU: llengua catalana, Illes Balears, secessionisme, prejudici, dialecte, pertinença lingüística i cultural, consciència lingüística.

ABSTRACT

This paper discusses the complexity marking the degree of acceptance of the identity, name and unitary model of the Catalan language as determined according to the data obtained from various statistical sources covering the last thirty years. It also deals with the influence of governmental actions on this complexity and the causes explaining why, after more than a century of recurrent debate, the opinions, stances and reasonings are the same as in the beginning. Lastly, a comparison is made between the situation in the Balearic Islands and that found in other places, with an analysis of the connections between the respective linguistic opinions and the partisan use to which they are put.

KEYWORDS: Catalan, Balearic Islands, linguistic secessionism, linguistic prejudice, dialect, linguistic and cultural belonging, language awareness.

CORRESPONDÈNCIA: Joan Melià Garí. Universitat de les Illes Balears. Departament de Filologia Catalana. Edifici Ramon Llull. Carretera de Valldemossa, quilòmetre 7,5. 07122 Palma (Illes Balears). A/e: jmelia@uib.cat. Tel.: 971 172 054. Fax: 971 173 473.

1. INTRODUCCIÓ: IDENTITAT, LLENGUA I PROJECTES NACIONALS

És habitual identificar les persones mitjançant el nom de la llengua que parlen. A més, no sols la *llengua* és recurs d'identificació, sinó que, a l'interior de les comunitats lingüístiques, també hi actuen la varietat regional o la local. La llengua pot ser fonamental en la constitució i en la preservació de la identitat de l'individu, que sovint es defineix a ell i als altres com a parlants d'una o altra llengua i, a vegades, una modificació de la pràctica lingüística comporta una modificació de la consciència individual (Kremnitz, 1993: 99).

Aquestes identificacions són la base d'especials vincles de solidaritat, sobretot fora del territori propi de la llengua o de la varietat. Pot ser excessiu considerar que sols aquest fet justifica tal solidaritat; probablement, però, el fet de compartir una varietat lingüística és indicatiu d'altres coincidències. La llengua, a més d'eina de comunicació, és factor d'identitat, indicatiu de pertinença al col·lectiu amb què es comparteix: «[...] una llengua (en especial la *nostra*, però també la dels altres) simbolitza per a cadascú certs valors, en tenim certes idees i nocions, i ens hi relacionem no sols de manera *instrumental*, sinó també de manera cognitiva i afectiva, i fins i tot ideològica [...]» (Bierback, 1988: 155, citat a Pradilla, 2008: 117).

El fet de compartir una llengua és sovint justificat de la unitat política, per això els estats multilingües solen maldar perquè tots els ciutadans es vegin com a partidors d'una mateixa llengua, que s'esforcen a presentar com la de *tots*, i alhora al·menten la dissolució de les minories lingüístiques. Igualment, els projectes d'unitats polítiques tendeixen a uniformitzar les realitats lingüístiques que abracen, a costa de construir aquestes minories i, després, fer-les desaparèixer.¹ En aquest sentit s'explica la voluntat dels estats de fragmentar les comunitats lingüístiques minoritàries per a igualar els desitjos d'emancipació política. La creació de les *acadèmies* i dels estàndards *nacionals* té aquest objectiu polític. Les distintes vies de *normativització* de les varietats lingüístiques responen a projectes polítics, més o menys directes (Fishman, 2006).² En paral·lel, una comunitat lingüística fragmentada administrativament pot aspirar a constituir-se en unitat política, com a via d'enfortiment.

La intervenció de factors diversos a l'hora de determinar els límits de les comunitats lingüístiques mostra la transcendència que té aquest reconeixement i explica el fracàs en la voluntat d'establir criteris objectius per a determinar quan hi ha prou diferències entre dues maneres de parlar per a poder parlar de llengües diferents, o per a determinar el moment de naixement d'una nova llengua, distinta de la precedent. Alguns d'aquests criteris, dels quals hi ha nombroses excepcions, són esmentats per

1. Per al concepte de *construcció de minories*, vegeu Burguière i Grew (2001).

2. Noah Webster (*An American dictionary of the English language*, 1828) entenia que la seva tasca era tant lexicogràfica —és el responsable de la introducció de molts d'americanismes— com nacionalitzadora —confiava que, amb el temps, les dues varietats s'allunyarien tant que arribarien a ser considerades llengües diferents i, així, els nous Estats Units tendrien la seva pròpia llengua— (Edwards, 2009).

Jones i Singh (2005: 74-76): *a*) intercomprensió entre els parlants de varietats diferents; *b*) coincidència amb fronteres polítiques; *c*) existència d'un estàndard comú i una tradició literària comuna; *d*) acceptació per part dels parlants que comparteixen una mateixa llengua.

2. LES FRONTERES ADMINISTRATIVES

L'establiment de fronteres administratives dins una comunitat lingüística és una de les actuacions que mostren els efectes que la política pot tenir en la percepció d'una determinada realitat lingüística com a única o múltiple. Les divisions administratives, i els mapes que les representen (Mira, 1985: 190-192), actuen com a factors d'identificació dels individus i, alhora, de discriminació dels que en queden fora. Així, es pot forçar la creença en diferències i afinitats que no existeixen o que són menors de com es perceben. Quan aquests prejudicis es potencien des del poder, l'èxit és més fàcil, ja que la ignorància dels parlants sobre la dimensió de la seva llengua i història són avantatges que saben aprofitar els secessionistes (Ferrando, 1980). Un cop instal·lats, els prejudicis tendeixen a persistir perquè els fets que els contradueixen solen passar desapercebuts, mentre que qualsevol aparent confirmació els consolida (Kremnitz, 1993: 148). Paral·lelament al reforç dels prejudicis, se sol moure un corrent de desqualificació dels qui defensen criteris objectius contraris (Pradilla, 2003: 138).

D'exemples d'intervencions polítiques sobre l'aspecte de la unitat i la denominació de la llengua, se'n troben arreu: flamenc-holandès, gal·lec-portuguès, moldau-romanès, serbi-croat, els espanyols d'Amèrica que es designen amb els noms corresponents als estats, sobretot a partir del segle XIX (López García, 1985), etc. En alguns casos, les intervencions per a engrandir les diferències arriben a fer canviar d'alfabet.

3. IDENTITAT LINGÜÍSTICA I TERRITORIAL A LES ILLES BALEARS

La identitat de la llengua pròpia és objecte d'una de les controvèrsies més recurrents de la societat insular, sobretot des del principi del segle XX. De llavors ençà, ha estat present amb períodes de letargia i —generalment, coincidents amb moments favorables a la recuperació de l'ús social del català en àmbits oficials i formals— fases de més intensitat.

Les arrels del problema se situen en el segle XVIII, quan el català comença a ser arraconat dels àmbits i usos formals, tant escrits com orals. Es dilueix la unitat administrativa i política dels territoris catalans i, en conseqüència, es prepara el terreny perquè apareguin prejudicis diversos: origen i unitat de la llengua, la seva capacitat funcional, etc. (Massot, 1985; Marí, 1993). És, però, a partir del segle XX quan els atacs a la identitat de la llengua han estat més intensos.

Abans del segle XX, ja s'havien aplicat noms regionals a la llengua catalana (vegeu Riquer, 1984: 447, Massot, 1985: 14-19, i Alomar i Moll, 1993: 6-20...), però, en general, sense voluntat segregadora, tant pel que fa al model de llengua, com per les afirmacions explícites en aquest sentit (vegeu Melià, 1967, i Massot, 1985...).³A final del segle XIX podem trobar ja algun exemple en què, en el cas de Mallorca, apareix el nom *mallorquí* amb voluntat distanciadora. Sens dubte, l'absència de referències globals a la llengua, per la marginació en els usos formals, pot haver afavorit la interpretació dels noms *regionals* com a excloents.

Des de l'inici de la controvèrsia, repetidament s'ha donat el tema per superat. Però reapareix regularment, en termes i punts de vista molt semblants. Els arguments usats durant els primers anys del segle passat podrien confondre's amb els d'avui (vegeu Peñarrubia, 1991, i Pons, 1998). N'és un exemple el mateix Antoni M. Alcover, que, ja el 1902, considerava suficients els arguments que havia donat per a anul·lar els recels a acceptar la unitat i el nom comú: «Amb aquestes breus indicacions crec que queden engrunats i fets pols els escrúpols de mallorquins i valencians sobre el nom de *llengua catalana*» (Alcover, 1982: 9-11).

Després que s'iniciassin dinàmiques de recuperació de la consciència unitària explícita, a partir del segle XIX, les dictadures del segle XX van trencar-les. Totes les llengües altres que el castellà varen ser prosclites o, en els millors casos, tolerades amb moltes reserves. Aquesta situació confinà els coneixements dels parlants als registres col·loquials i afavorí la creença que fora d'aquells usos no n'hi havia d'altres.

La polèmica es va reprendre als anys setanta. Quan s'insinua la voluntat de recuperar antics àmbits d'ús (escola, institucions, premsa, ràdio, etc.), ocupar-ne de nous (televisió, per exemple) i recórrer al nom global i a formes lingüístiques que superaven l'àmbit col·loquial, alguns sectors s'hi manifesten en contra, preocupats per la presumpta amenaça als parlars illencs. A més, el partit polític que ha ocupat regularment (amb poques interrupcions) el poder executiu no ha actuat per resoldre els prejudicis, sinó que els ha greixats i mantinguts per fer-ne ús en considerar-ho profitós.

4. LES CAUSES DEL REBUIG DEL NOM I DE LES PREVENCIONS DAVANT LA UNITAT

Moll (1980: 8) explicava que la negació de la identitat catalana de la llengua parlada a Mallorca es devia a un prejudici «fruit de la ignorància fomentada durant segles per l'exclusió sistemàtica de les llengües anomenades *regionals* de l'ensenyança». Però no pot ser l'únic, ja que, si no, avui la població menor de cinquanta anys hauria superat

3. Josep Taronjé el 1872 a l'article «La llengua catalana. Controvèrsies», publicat a la *Revista Balear*, diu: «[...] la Renaixença literària catalana (i, entengam-ho bé, al dir catalana diem també mallorquina i valenciana, ja que Palma, València, Barcelona no són més que els tres grans centres de la civilització llemosina) [...]» (Llull, 1975: 36); Miquel dels Sants Oliver a *La literatura en Mallorca* (1903) quan parla de l'obra de Jeroni Rosselló diu, amb una precisió molt més actual, que «ha escrito además una multitud de poesías catalanas» i aclareix: «[E]ntiendo siempre la denominación de catalana como comprensiva del mallorquín, valenciano y barcelonés» (Massot, 1971: 76).

aquest estadi, perquè durant l'escolarització han tingut l'assignatura de llengua catalana. I això no és així (vegeu ES2003).

La uniformitat del català hauria de ser suficient per a neutralitzar les operacions disgregadores, i —encara que les dificulta— no les evita. Ja als anys seixanta, Josep Melià es preguntava com era que un tema tan clar per als lingüistes i tan indiferent a la gran majoria de la gent podia originar tanta disputa. Ell mateix assajava la resposta, en el sentit que l'objectivitat científica no hi era gaire transcendent, sinó que aquesta discussió tenia altres ressorts. D'una banda, un «localisme desfigurat que predica l'autarquia i l'autosuficiència en tots els conceptes», i que significa que les fronteres, en tots els aspectes, se situen a la costa de l'illa. A més, indica la intervenció de la ignorància, ja que «el recurs fàcil al localisme minimitzat no és, a fi de comptes, més que manca de coneixença de la pròpia personalitat» i el rebuig a tot el que és català ('propi del Principat') es basa en un sentiment d'inferioritat, perquè els retrets tenen més a veure amb virtuts que amb vicis: feiners i associatius enfront del tòpic de la calma i l'individualisme egoista dels mallorquins (Melià, 1967: 144).

Altres autors també havien provat de trobar-hi explicació en els arguments de caire polític i econòmic de les classes dirigents espanyolistes (Peñarrubia, 1991: 225). En el cas de les Balears, cal considerar la incidència de les permanents relacions que hi ha hagut entre les Illes i Catalunya (sobretot amb Barcelona) i els estereotips que, amb aquest contacte, s'havien format. Gran part de les importacions arribaven a l'illa a través de Barcelona, com també «tota la renovació cultural, tècnica i científica [...] que així constituïa el lligam amb Europa», com expressa Miquel Ferrà en un article aparegut el maig del 1914 (Peñarrubia, 1991: 295-296). Aquestes relacions provocaren simpaties i antipaties cap als *catalans*; les relacions comercials no solen basar-se en la filantropia, sinó en el guany econòmic.

D'altra banda, fets històrics com les disputes hereditàries que culminen en la batalla de Lluçmajor (1349) s'han presentat, més que com a rivalitats dinàstiques, com a enfrontaments entre mallorquins i catalans: de la mateixa manera és llegit el desembarcament del capità Alberto Bayo del 1936. Aquests recels reapareixen amb regularitat; per exemple, en un comentari sobre la inauguració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) del periodista Antonio Alemany: «Para celebrar congresos con ese tono y con ese talante, que se queden en Cataluña. Aquí, por lo visto, sólo saben venir para arrebatarlos lo nuestro: ya nos arrebataron nuestra dinastía, ya enviaron —la Generalitat, no el gobierno de la República— la expedición punitiva y conquistadora del capitán Bayo y, ahora, quieren arrebatarlos nuestra forma de hablar» (*Sovint*, núm. 13 (7 maig 1986), citat a APLEC, 1991).

De Catalunya, també en provenen els moviments de canvi social i polític, que tant espanten els conservadors mallorquins perquè amenacen l'equilibri i la pau socials que caracteritzen els illencs. Barcelona ha representat l'origen de tot el que arribava per a adular la placidesa insular. Barcelona feia de capital, però sense els avantatges que suposa ser-ho administrativament (un rebuig semblant es manifesta en les relacions tradicionals de Menorca i Eivissa respecte de Mallorca, o de Formentera amb relació a Eivissa). Aquest rol ja l'hi reconeixien a començament del segle xx (Peñarru-

bia, 1991), i l'ha continuat exercint des d'aleshores, ja que n'han arribat molts de corrents innovadors en les arts, de reivindicació lingüística, d'autogovern i independen-tisme, que sovint, entre els sectors espanyolistes, s'han interpretat com a aliens al ca-ràcter illenc. En el mateix periodista en podem trobar la il·lustració: «[...] los bárbaros no son los de fuera, los *forasters*, sino estos mallorquines que tenemos aquí mismo. Han renegado del “seny”, del equilibrio y de la moderación típicas de estas tierras y de nuestras gentes y han asumido e importado de esta Catalunya con la que aspiran fun-dirse la “rauxa” de lo irracional, del extremismo racista, del nazismo hitleriano. Lo que me sorprende es que estas gentes sean profesores: lo único que profesan es el odio y la insensatez. Son la expresión de un “furor barbaricus” ajeno a nuestros usos, a nuestra idiosincrasia y a nuestra cultura. Lamentablemente» (*El Dia* 16 (18 abril 1989), citat a APLEC, 1991).

A començament del segle xx ja s'afirmava que les exigències econòmiques i polí-tiques de Catalunya perjudicaven els interessos de les Balears i ho aprofitaven per a subratllar els greuges provinents de Catalunya i amagar els del centralisme de l'Estat. La revista *Llevant*, l'any 1920, afirmava que les campanyes anticatalanes de la premsa centralista esmoreïen el sentiment de «germanor» amb els catalans i despertaven «recels envers de tot allò català» (Peñarrubia, 1991).

La diferència de potència cultural i econòmica també ha estat esmentada com a factor de distanciament, pel temor de ser, el petit, absorbit pel *gros* més semblant (Ca-talunya), però no pel més diferent (Espanya),⁴ ja que —com avui— es veia la unitat lingüística com a pròleg de la unió política (Bartomeu Ferrà, el 23 de novembre de 1918, en parlava al setmanari *Sóller*, com esmenta Peñarrubia, 1991).⁵ De fet, fins i tot en els casos en què no es nega la unitat de la llengua, pot haver-hi la voluntat de destacar les diferències entre el català que es parla a Mallorca i el del Principat (reduït al barceloní), per a evitar que els recursos lingüístics que s'hi elaboren (llibres de text, productes audiovisuals, materials per a l'aprenentatge del català...) s'aprofitin a les Illes; aleshores és quan més poden destacar els recursos de què es disposa en castellà enfront dels pocs que té el *mallorquí* (o el *balear*) i, per tant, la diferència d'*utilitat* entre totes dues. N'és una mostra un vocabulari de barbarismes que l'autoanomenada Acadèmi de sa Llengo Balèa inclou en la seva gramàtica (2005), en el qual oposa la forma castellana amb la forma catalana i la que presenten com a forma balear: a més de la particular ortografia que hi apliquen, la forma balear sempre és col·loquial i, molt sovint, a part de falsament exclusiva, vulgar. Aquesta tendència també es pot observar en el País Valencià. Kremnitz (1993: 137) indica que això mateix ha passat al Quebec, amb el francès quebequès i l'anglès.

4. Plantejaments semblants de no acceptar la identitat lingüística comuna per evitar la unitat política (la pèrdua de personalitat política) també són comuns amb altres territoris, fora del català (el moldau amb relació al romanès, per exemple) (Moranta, 2013).

5. L'any 1923, Lluís Alemany (president de la Diputació) defensava el *balearisme* contra els *regiona-listes*, entre altres raons, perquè «es un muro de resistencia a las acechanzas catalanas que aspiran a unir-nos a su espiritualidad y absorbernos» (Peñarrubia, 1991).

Un altre factor, a més de la difusió del prejudici que s'ha fet reiteradament des d'instàncies governamentals, ha estat la divisió administrativa dels territoris de parla catalana, i la inexistència d'una unitat administrativa que els englobi a tots. Les divisions administratives s'han imposat sobre les lingüístiques per a minar la unitat de la llengua i, fins i tot, han arribat a contaminar els discursos que defensen explícitament la unitat lingüística.⁶ Això ha afavorit l'atribució d'una varietat lingüística a cada divisió, en el cas de Catalunya i del País Valencià («a Catalunya parlen català; a València, valencià»), i a cada illa («a Mallorca, mallorquí; a Menorca, menorquí; a Eivissa, eivissenc»; «a Formentera, formenterer»). Aquest prejudici, passat pel sedàs del secessionisme, ofereix resultats absurds, com és agrupar com a llengua catalana «sa llengua parlada a Catalunya, franja oriental d'Aragó, Principat d'Andorra, Departament d'ès Pirineus Orientals francesos i ciutat sarda d'Alguer», com a valencià «sa llengua parlada a sa regió Valenciana o Reine de València (Alicant, Castelló i València)» i «balear (mallorquí, menorquí, eivissenc i formenterer) o sa llengua, de modalitats plurals, parlada a ses Illes Balears» (Centro, 1980: 2).

La intel·ligibilitat entre els parlants de les diverses varietats és un dels arguments més efectius popularment perquè es reconegui la unitat lingüística (Moll, 2003). Segons Hudson (1981), la intel·ligibilitat és afavorida principalment per dos factors: la motivació i l'experiència. En conseqüència, la incorporació del català a l'escola, l'ús en l'àmbit oficial i l'accés a productes audiovisuals d'altres indrets del territori lingüístic, que provoquen l'*experiència* amb l'estàndard i amb altres varietats dialectals, han ajudat a clarificar la dimensió de les coincidències i divergències que hi ha entre les maneres de parlar català. De fet, si la integració en una comunitat depèn en part de la interacció entre els qui en són membres, també aquest factor és bàsic en el seu manteniment. Per això el pas del temps ha reduït els efectes negatius de la poca experiència de contacte entre les varietats. No és estrany, per tant, que els moviments separadors prioritzin minar els factors motivadors.

Malgrat aquests precedents, en els sectors cultes de la societat no es nega la unitat de la llengua ni la idoneïtat de dir-ne *català*. Això, amb la manca d'una denominació popular per a referir-se al conjunt dels parlars balears, ha fet possible que en redactar l'Estatut d'autonomia (1983) es denominàs *català* la llengua pròpia, la qual cosa ha afavorit avançar en la idea d'unitat.

5. ELS NOMS LOCALS DE LA LLENGUA

La divisió administrativa dels territoris espanyols de parla catalana, alhora que potenciava la identificació dels límits lingüístics amb els polítics (Catalunya, València i Balears, encara que en el darrer cas han pesat més els geogràfics), arra-

6. A Massot (1985) en podem trobar alguns exemples de Josep Tarongí, Tomàs Forteza, Pere d'A. Penya, Miquel dels Sants Oliver i Francesc de Borja Moll, en textos de 1882, 1886, 1892, 1903 i 1978, respectivament.

conava, per llei i de fet, el català dels usos formals i s'amagava aquesta varietat als parlants.

És significatiu que les disputes sobre el nom apareguin sobretot en territori *espanyol*; a la Catalunya del Nord, a Andorra i a l'Alguer no hi ha tal resistència a reconèixer que la llengua és *catalana* i a donar-li aquest nom, tot i que la distància lingüística amb el català central pugui ser major de la que aquesta varietat manté amb les altres del mateix Estat. Les orientacions emanades des de les instàncies polítiques, comunicatives i pedagògiques d'abast estatal deuen incidir significativament en la predisposició psicològica d'acceptació d'identitat i nominal. Cal veure que, quan la frontera administrativa reparteix un territori lingüístic homogeni entre estats, el més significatiu que resta en comú és la llengua del territori fragmentat (la llengua els continua unint). En canvi, quan la frontera administrativa que separa territoris lingüísticament unitaris és a l'interior d'un mateix estat, la llengua oficial pot actuar com a mitjà de comunicació no marcat, en lloc de la pròpia; en aquests casos, la pertinença compartida pot desplaçar-se a l'estatal. Pradilla es refereix als efectes de les fronteres entre comunitats autònomes: «l'accés del català als mitjans de comunicació i a l'ensenyament ha modificat el sistema de relacions interlingüístiques i intralingüístiques» (Pradilla, 2008: 118).

Si la pèrdua del nom unitari va ser relativament fàcil, la realitat lingüística duu una velocitat més lenta i, malgrat els entrebancs, ha mantingut amb vigoria la unitat (a pesar del desconeixement popular dels registres formals i de les varietats històriques pròpies, que en totes les llengües actuen com a factor de cohesió) (Melià, 1970: 103).

D'altra banda, hi ha la tendència a considerar les altres realitats lingüístiques més uniformes que la varietat immediata. Moll (2003: sense paginació) ho recordava: «Va ben errat el qui es pensi que a Catalunya tothom parla de la mateixa manera; allà, com a tot el món, hi ha moltes maneres diferents d'anomenar certes coses.» Així mateix, aquesta visió de les altres realitats lingüístiques es complementa amb la contrària amb relació a la varietat pròpia, en el sentit de percebre-la molt canviant i, per això, difícilment regulable amb normes gramaticals. Tal com indica Viladot (1993: 37), entre els grups, hi ha la tendència a autoconsiderar-se variats i complexos internament i, en canvi, considerar homogenis els altres.

La fragmentació geogràfica de les Balears en quatre illes habitades dificulta la percepció d'unitat de pertinença dels seus habitants i és un important factor de dificultat per a l'èxit del secessionisme, ja que, així com el sentiment de pertinença a cada illa és molt fort, el de formar una unitat amb la resta d'illes és pràcticament inexistent. Fins fa poc no hi havia hagut gaires elements comuns, propis i exclusius per a totes les Illes (com el Govern o una televisió autonòmica). La percepció popular interna de la realitat illenca és que cada illa és una unitat diferenciada de la resta. No hi ha, per tant, l'hàbit de definir-se com a part de tot el conjunt.⁷ Això també es manifesta en la percepció de la realitat lingüística. A cada illa hi ha una manera particular de parlar. Ho

7. En una enquesta de 1986, només un 2 % dels mallorquins catalanoparlants enquestats deien que, en haver-se d'identificar, ho farien com a *balears* (UIB-CIM, 1986: 116).

demostra el fet que popularment es designi la llengua pròpia a cada illa amb els noms *mallorquí*, *menorquí*, *eivissenc* o *pagès*.⁸ En canvi, mai no s'ha usat el nom *balear* com a identificador d'aquests parlars. No perceben que parlin una varietat comuna, oposada, en bloc, al català, i, per tant, ningú no diu que parla *balear* (aquest nom és usat en dialectologia per a referir-se als parlars insulars en bloc i també pels segregacionistes que pretenen defensar l'existència d'una llengua balear, oposada al català). De fet, en reconèixer que a totes les Illes es parla la mateixa llengua, és difícil mantenir que és diferent de la parlada al territori continental. Aquesta diversitat de noms, a part d'actuar com a símptoma de desvertebració de la comunitat i de feblesa de la consciència de col·lectivitat, significa només que es perceben diferents maneres de parlar sense indicar si consideren que es tracta o no de la mateixa llengua.⁹ Molt semblant és la distància establerta tradicionalment respecte del *català* i del *valencià*, com es pot veure en el conegut «Prefaci» d'Antoni Febrer i Cardona a *Principis generals de la llengua menorquina*, i així també ho confirma Josep Melià: «Les diferències que poden existir entre els catalans del Principat i els illencs, de cert que no són molt més grosses que les que hi ha entre els d'unes illes i altres» (1967: 146).

Que la llengua sol ser determinant en la categorització de les persones, n'és una prova que a les Illes, tradicionalment, els immigrants hispanòfons han estat anomenats *forasters* (nom que es manté també per a les següents generacions, si continuen amb el castellà com a llengua d'expressió habitual). Aquest nom mai no ha estat aplicat als catalanoparlants procedents del País Valencià o de Catalunya: de fet, les denominacions de la gent es feien amb el gentilici del territori d'on procedien si eren catalanoparlants (*mallorquins*, *menorquins* —o *maonesos*—, *eivissencs*, *formenyerers*, *valencians* i *catalans*) i amb el terme *foraster* si eren castellanoparlants (per tant, els catalanoparlants, fossin d'on fossin, no eren considerats de *fora*; una mostra de percepció de la unitat dels territoris de parla catalana). Amb el temps, el terme *foraster* va adquirir connotacions negatives i, per a evitar-les, es va recórrer al terme *peninsular* com a eufemisme *políticament correcte*. Mai aquest terme no s'ha aplicat ni a catalans ni a valencians; per tant, els qui parlaven català continuaven essent a l'interior de la frontera mental, eren al mateix espai que les Illes.

8. Darrerament, i com a solució *políticament correcta*, en lloc de *pagès* se l'anomena *formenyerer*.

9. Al País Valencià, entre els qui defensen (o consenten) denominar-la *valencià*, no volen renunciar a considerar-la la mateixa llengua que el català. Per al moldau, també n'hi ha que fan referència a aquest aspecte. Sebastià Moranta ens ha facilitat un extracte del discurs televisiu del president moldau Vladimir Voronin (abril del 2009), en el qual reclama la renúncia a la unificació política amb la Moldàvia pertanyent a Romania: «Parlem la mateixa llengua, fins i tot si l'anomenem de manera diferent»; i més endavant: «l'afinitat lingüística i espiritual no atorga a cap home de l'Estat de Bucarest el dret d'estendre la seva autoritat política sobre els ciutadans de la República de Moldàvia.»

6. ELS ESCULLS LINGÜÍSTICS

L'obstacle onomàstic més important és que un nom (*català*) que ha estat entès com la manera particular de parlar d'un territori, el Principat, ha de ser admès per a designar la totalitat d'uns parlars que es perceben comuns però no idèntics. No hi ajuda tampoc el prejudici d'interpretar que la *llengua* és només una part de la llengua, la que es considera millor, i la resta són *dialectes*. Aquest terme, *dialecte* (amb el sentit de varietat diatòpica), s'ha utilitzat amb valors diferents; d'una banda, 'llengua o varietat d'una llengua inferior a les altres i, per això, impròpia dels usos públics', i, de l'altra, el valor de contingut científic, 'cada una de les varietats associades als diversos territoris que ocupa una comunitat lingüística'. El primer comporta un menyspreu explícit de la comunitat social dominada; l'altre es limita a constatar que tota llengua té variació interna (Saragossà, 1999: 210). La idea jeràrquica ja fa temps que ha estat refusada per la ciència. Un exemple és una carta de Fabra que manava que canviassin un fragment de la gramàtica que va aparèixer publicada l'any 1912 perquè «és mal redactat, puix sembla que sols el valencià i el mallorquí siguin dialectes»; no cal dir que, segons la concepció de Fabra, tot són dialectes en el territori d'una llengua; aleshores per tal d'evitar la lectura errònia proposa una redacció en què “el català de Catalunya” (diu Fabra) també ha d'aparèixer, amb el valencià i el mallorquí, com a dialecte “d'una mateixa llengua literària» (Saragossà, 1999: 211). En un document recent, un mallorquí, que ha ocupat destacats càrrecs polítics en institucions públiques i financeres, fa l'ús anacrònic d'aquest terme en un escrit dirigit a la presidenta del Parlament balear, en el qual es queixa del menyspreu que significa que el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC) consideri el mallorquí un *subdialecte*, que no li atorgui ni tan sols el grau de *dialecte*.¹⁰

En paral·lel, convé esmentar el prejudici de considerar l'estàndard com la varietat corresponent al dialecte central i, alhora, considerar-la com una varietat *correcta* i *superior* a les altres (els *dialectes*). A remolc d'aquest prejudici, n'hi ha un altre: creure que entre els dialectes geogràfics la distància no és simètrica i que hi ha unes varietats més fàcils que unes altres. Les distàncies lingüístiques entre dues varietats poden no semblar simètriques pel fet que els parlants d'una varietat exposats al contacte quotidià amb una altra varietat (per exemple, pels mitjans de comunicació) l'entenen més que els parlants que no hi estan tan exposats.

10. «¿Puede sobrevivir un dialecto que sólo habla ya una no muy numerosa parte de mallorquines y además es menospreciado y reducido, por algunos desde Catalunya y desde una parte de Mallorca, a la condición de “SUBDIALECTO”? Así cuida de pontificar el Institut d'Estudis Catalans en su “Diccionari de la Llengua Catalana”, pág. 1165, en cuya edición colaboran la Editorial Moll y la Abadía de Montserrat en la que, como es bien sabido, mora el monje Fray Massot Montaner [...] Todo ello a consecuencia del SOBERANISMO de Catalunya que ni siquiera soporta dialectos, pues, como queda dicho, todos los que eran hablados en la Islas Baleares han sido calificados de “subdialectes”» (José Zaforteza, escrit dirigit a la presidenta del Parlament de les Illes Balears, signat el 15 de març de 2013 i amb registre d'entrada 2463/2013).

7. AFLORAMENTS DEL SECESSIONISME

Les alternatives que proposa el secessionisme són semblants en tots els indrets en què apareix aquest fenomen juntament amb un procés de minorització. En determinats casos, com el de les Balears, el poder polític pot no apropiarse'n, per esperpèntiques, i delegar-ne la difusió a grups afins. Presenten la varietat que defensen com a més legítima que les altres; per criteris de puresa, d'autoritat o d'historicitat. Quan fonamenten les seves afirmacions en arguments d'autoritat sovint els manipulen per adaptar-los a conveniència. La fabricació de discrepàncies pot fer-se acostant l'ortografia a la llengua dominant i allunyant-la de l'ortografia de la resta del seu domini lingüístic, basant-se o no en precedents prenormatius de les etapes de supeditació (per exemple, el gallec oficial avui; o les propostes fetes per organitzacions com l'Acadèmia de la Llengua Valenciana o l'Acadèmi de sa Llengo Baléa), o fins i tot canviant d'alfabet (a Moldàvia, durant la dominació russa es va substituir l'alfabet llatí pel ciríl·lic per *fabricar* un moldau *diferent* del romanès). En tots els altres aspectes (gramatical, funcional, de prestigi, demogràfic...) solen supeditar aquesta varietat regional, de la qual defensen la unicitat, a la llengua dominant interposada.

En general, en destaquen la complexitat i irregularitat i en subratllen la dificultat d'aprenentatge i d'ús, per la qual cosa la llengua dominant en surt beneficiada (perquè, contràriament, és regular, sistemàtica, lògica, fàcil...). La genuïnitat es fonamenta en formes vulgars i tan locals que, sovint, no són generals ni dins el territori considerat propi i no resulten adequades per als usos formals. Per tant, cal recórrer, per a aquests usos, a la llengua interposada; el vocabulari publicat per l'Acadèmi (2005) n'és un exemple eloqüent. En consonància amb això, solen extremar la consagració dels trets de caràcter local contra les formes més comunes, encara que històricament o en registres diferents siguin habituals; i si hi ha hagut tradició literària comuna, i no poden amagar-la, hi renuncien. La defensa sol basar-se en aspectes emotius. No té gaire funcionalitat, més enllà de la identitària subordinadora: «És cert que sa nostra llengo és molt minoritàri y es séu us és càsi exclusivament oral» (Acadèmi, 2005: 5). Per això es presenta com una llengua secundària els parlants de la qual necessiten la llengua imposada.

8. EUFEMISMES, PERÍFRASIS I ALTRES DENOMINACIONS

Com hem vist, les primeres denominacions locals del català a les Illes no tenen voluntat separadora i conviuen amb denominacions i justificacions d'unitat. A partir del segle XX, però, a causa de la recuperació de posicions socials favorables al català, hi ha hagut la necessitat d'usar noms que facin referència al conjunt de la llengua i això ha generat l'aparició d'alternatives, amb intenció mediatra, al costat de la denominació *català*. És clar que amb el nom no n'hi ha prou per a (des)fer la cosa, però és important perquè «si no la designa amb exactitud engendra confusions entutjoses i difícils d'esvair, i més quan es tracta de gentilicis, ja que llavors s'hi barreja l'amor

propi i els sentiments localistes més exacerbats com més reduïts» (Salord, 1981, citat a Company, 1988: 270). En aquest mateix sentit s'expressava Sanchis Guarner en el pròleg de Ferrando (1980): «El problema onomàstic és realment important per tal com la fixació definitiva d'una llengua està estrictament lligada a la seua denominació [...]».

Després d'aparèixer el conflicte onomàstic, hi ha hagut reticències a l'hora d'emprar el nom de la llengua, tot i que això ha variat segons els contextos en què se'n feia ús, l'època, etc. Al marge de la denominació *llemosí*, que era tan globalitzadora com inexacta, una de les primeres solucions que pretenia neutralitzar els obstacles nominals va ser la d'Alcover per a donar nom al diccionari (*Diccionari català-valencià-balear*), després d'haver-lo anomenat durant tot el procés d'elaboració *Diccionari de la llengua catalana* i de veure's necessitat de justificar, en el pròleg, què motivava aquest canvi i d'explicar que la llengua era només una.

Francesc de Borja Moll també actuà en aquest sentit. El 1931 publicava *Ortografia mallorquina segons les normes de l'Institut adequada al llenguatge de totes les Balears*;¹¹ el 1937, *Rudiments de gramàtica preceptiva per a ús dels escriptors balears*; i el 1968, *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*. En aquests tres títols es percep la voluntat de defugir el possible conflicte i, alhora, avançar cap al nom unitari. Posteriorment, va editar també alguns manuals per a aprendre català que es titulaven *La llengua de les Illes Balears*.

Els primers cursos de català que va organitzar l'Obra Cultural Balear (OCB) s'anunciaven com a cursos de mallorquí. Un dels principals centres de formació de català per a persones adultes, ubicat a Manacor, és l'Escola Municipal de Mallorquí, fundada el 1973, en la qual mai no s'ha actuat des de perspectives secessionistes.

El lema d'una de les primeres campanyes pel català era «Estimem la nostra llengua». El recurs a *la nostra llengua* es pot trobar també en campanyes d'altres llocs, com la Franja, ara sacsejada per denominacions esperpèntiques. També fora del territori català se'n poden trobar casos semblants, com el d'alguna campanya moldava dels qui consideren que la seva llengua és romanesa, però volen evitar els obstacles que els pot provocar anomenar-la d'aquesta manera.

El 1978, en la presentació dels cursos de l'OCB, Francesc de Borja Moll fa una síntesi dels arguments a favor i en contra de la unitat lingüística. La conveniència de donar-los a conèixer va fer que s'editàs i es distribuís massivament entre els escolars; posteriorment, es va reeditar (Moll, 2003) i es va tornar a distribuir a les escoles. Però aquest tipus d'accions no tenen necessàriament repercussió immediata, encara que serveixen, com a mínim, per a proveir arguments als convençuts.

La denominació ha estat també un problema per als redactors de qüestionaris d'enquestes. Hi han donat diferents solucions, tantes que no s'ha repetit mai la mateixa en els censos (1991 i 2001), padrons (1986) i enquestes generals promogudes des del Govern (2003 i 2010).

11. Aquest mateix any, Jaume Busquets, contràriament, publicava *Curs pràctic d'ortografia i elements de gramàtica catalana*.

9. ALGUNES DADES ESTADÍSTIQUES SOBRE LA PERCEPCIÓ D'UNITAT LINGÜÍSTICA

L'any 1991, en una recerca entre alumnes de BUP, FP i COU de Mallorca (Melià, 1996), es formulaven cinc preguntes, disperses enmig d'un qüestionari més extens, que indagaven quina era la situació en relació amb aquest tema. Són qüestions que permeten tractar de les percepcions explícites i implícites.

Una pregunta prèvia es refereix al nom que donen a la llengua els alumnes de L1 català i els de L1 català i castellà: el 22,0 % responen *català*, el 75,7 % li donen el nom de *mallorquí*; cap no s'hi refereix com a *balear*.¹²

TAULA 1
Nom que donen a la llengua els alumnes de BUP, FP i COU (1991) que tenen el català com a L1 (522 casos)

	Valors absoluts	Valors relatius (%)
<i>Català</i>	114	21,8
<i>Mallorquí</i>	397	76,1
<i>Valencià</i>	4	0,8
<i>Català-mallorquí</i>	1	0,2
<i>Eivissenc</i>	1	0,2
<i>Noms de parles locals de Mallorca</i>	5	1,0

En un altre estudi sobre estudiants d'EGB de Mallorca (Vives, 1989), en donar nom a la seva llengua materna, els alumnes per als quals aquesta és el català i que li donen aquest nom arriben al 30,9 % (en aquest cas, però, el nom *llengua catalana* apareix a les instruccions del qüestionari; per tant, una part dels enquestats, potser, donen el nom més condicionats per l'enquestador que els alumnes de secundària). En el mateix estudi, l'1,3 % contesta *balear*.

En una enquesta en línia feta a IB-Salut (GRESIB, 2009), adreçada als treballadors de la sanitat pública de les Balears, en demanar-los en quina llengua havien començat a parlar, dels quatre-cents cinquanta que contesten que ho feren en català, el 78,2 % usen el nom *català* i la resta (21,8 %) el nom *mallorquí* (13,0 %) o equivalents (*menorquí*, 5,8 %; *maonès*, 0,2 %; *eivissenc*, 1,3 %, i *valencià*, 1,5 %). A més, però, entre els qui trien la versió catalana del qüestionari, el 82,6 % li donen el nom de *català* i la resta, *mallorquí* (o noms equivalents). Dels qui trien l'opció en castellà, només el 54,8 % en diu *català*; la resta recorre als altres noms: un índex de la relació entre rebuig de la unitat i rebuig de l'ús? (GRESIB, 2009). Curiosament, vint anys enrere (1991), entre els estudiants, els més refractaris a dir-ne *català* eren els que tenien components més autòctons.

12. Hi havia algunes altres respostes, sense importància estadística: *valencià*, quatre casos; *eivissenc*, un cas; *català-mallorquí*, un cas; altres noms de varietats locals de Mallorca, quatre casos.

La primera pregunta de l'estudi del 1991 pròpiament orientada a veure el nom que donaven a la llengua és: «Quin nom té la llengua pròpia de les Illes Balears?» En aquest cas hi entren tots els alumnes nascuts en territori de parla catalana, amb independència de quina L1 tenen i de quin és el lloc de naixement dels progenitors. La majoria dels alumnes considera que la llengua *pròpia* de les Illes és només una; el nom que més li donen és *mallorquí* i, pocs, *balear*.

TAULA 2
Quin nom té la llengua pròpia de les Illes Balears (936 casos)

	Valors absoluts	Valors relatius (%)
<i>No contesten</i>	10	1,1
<i>Català</i>	194	20,7
<i>Mallorquí</i>	582	62,2
<i>Castellà</i>	3	0,3
<i>Balear</i>	105	11,2
<i>Català, varietat mallorquina / mallorquí, varietat del català</i>	38	4,1
<i>Castellà i mallorquí</i>	3	0,3
<i>Mallorquí, menorquí i eivissenc</i>	1	0,1

És destacable que tants responguin *mallorquí* per referir-se a la llengua pròpia de les Balears. La resposta, evidentment, no seria la mateixa a les altres illes.

Si se sumen les respostes *català* i *mallorquí, dialecte del català* i *català, varietat mallorquina* (i semblants), es veu que el total d'alumnes que en diuen *català* (amb matisos o sense per a marcar la varietat) són el 24,8 %.

Així com l'ús del nom *català* assoleix un nivell baix per part dels enquestats, la tendència canvia quan es tracta d'aclarir la identitat del *mallorquí*, que molt majoritàriament consideren una varietat del català. La filiació catalana del *mallorquí* es fa evident a la pregunta: «El mallorquí és... 1. Una variant geogràfica de la llengua castellana (com també ho són l'andalús, el lleonès, etc.); 2. Una variant geogràfica de la llengua catalana (com també ho són el menorquí, el barceloní, el pallarès, etc.); 3. Una llengua independent (com també ho són el castellà, el català, el francès, etc.). 4. _____ (espai per a respostes obertes).»

En una enquesta de Maó del 1979 entre majors de setze anys (Mascaró, 1982) —per tant, a persones que no havien tingut l'assignatura de llengua catalana en els seus estudis—,¹³ només el 2,1 % usaven el nom *català* per a referir-se a la llengua (la resta usaven *maonès*, *menorquí* o *pla*). En canvi, només el 35 % consideraven que el català i

13. La incorporació del català com a assignatura es fa de manera voluntària i molt parcial durant el curs 1978-1979; a partir del curs 1979-1980, comença a ser obligatòria, encara que es trigarà uns quants cursos a generalitzar-se'n l'ensenyament.

el menorquí eren llengües diferents (entre les persones de vint-i-cinc a vint-i-nou anys, només era el 18,7 %, i entre les persones de més de cinquanta-nou anys, el 40,9 %). Unes dades que corroboren la resistència a dir-ne *català*, molt menor a l'hora d'afirmar que és la mateixa llengua.

TAULA 3
El mallorquí és... (936 casos)

	<i>Valors absoluts</i>	<i>Valors relatius (%)</i>
<i>No contesten</i>	55	5,9
<i>1. Una variant geogràfica de la llengua castellana (com també ho són l'andalús, el lleonès, etc.)</i>	32	3,4
<i>2. Una variant geogràfica de la llengua catalana (com també ho són el menorquí, el barceloní, el pallarès, etc.)</i>	701	74,9
<i>3. Una llengua independent (com també ho són el castellà, el català, el francès, etc.)</i>	134	14,3
<i>4. _____</i>	13	1,4
<i>Més d'una resposta</i>	1	1,1

Joan (2000: 57-59) indica que, a Eivissa, entre els alumnes des dels darrers cursos de primària fins als primers de la universitat cursats a l'illa, el 53,5 % contesten afirmativament a la pregunta «Consideres que a Catalunya i Eivissa es parla la mateixa llengua?» (45,3 %, no; 1,2 %, no contesta).

Una altra pregunta que avança cap al reconeixement indirecte de la unitat lingüística, encara prou evident, és la que demana als enquestats que triïn l'afirmació amb què estan més d'acord: «Una persona de València, una de Barcelona i una de Palma que parlen en la llengua pròpia de la seva comunitat autònoma... 1. Parlen tres llengües diferents; 2. Parlen tres variants de la mateixa llengua; 3. La de Barcelona i la de València parlen en la mateixa llengua; la de Palma, en una altra; 4. La de València i la de Palma parlen en la mateixa llengua; la de Barcelona, en una altra; 5. La de Palma i la de Barcelona parlen en la mateixa llengua; la de València, en una altra.»

En aquest cas, les respostes apunten encara més a una identificació del català i el mallorquí com la mateixa llengua.

Entre les respostes minoritàries, cal referir-se a la 5, en què se separa el parlar de València del de Barcelona i Palma; la causa pot ser la distància lingüística (parlars orientals *versus* occidentals), però també la denominació estatutària que rep a València.

D'altra banda, si agrupam les respostes 2 i 5, que identifiquen la manera de parlar de Palma i la de Barcelona, que són el bessó de la discussió, els qui creuen en la unitat lingüística arriben al 79,1 %.

TAULA 4

Una persona de València, una de Barcelona i una de Palma que parlen en la llengua pròpia de la seva comunitat autònoma... (936 casos)

	Valors absoluts	Valors relatius %
No contesten	40	4,3
1. Parlen tres llengües diferents	136	14,5
2. Parlen tres variants de la mateixa llengua	695	74,3
3. La de Barcelona i la de València parlen en la mateixa llengua; la de Palma, en una altra	16	1,7
4. La de València i la de Palma parlen en la mateixa llengua; la de Barcelona, en una altra	1	0,1
5. La de Palma i la de Barcelona parlen en la mateixa llengua; la de València, en una altra	45	4,8
6. Altres respostes	3	0,3

Una tendència semblant s'observa en les respostes de l'enquesta sociolingüística realitzada pel Govern de les Illes Balears (ES2003). Així, mentre que amb l'afirmació més relacionada amb el nom («En els mitjans de comunicació, en conferències, en publicitat, etc., sovint s'usen els termes *català* o *llengua catalana* per a referir-se a la llengua pròpia de les Illes Balears») els qui s'hi manifesten d'acord representen el 46,6 %, amb l'afirmació relacionada amb la unitat de la llengua («El parlar de les Balears, el de la Comunitat Valenciana, el d'Andorra i el de Catalunya són maneres diferents de parlar la mateixa llengua»), els qui hi estan d'acord són el 82,6 %.

En les primeres dades estadístiques de què disposam sobre aquesta qüestió es pot observar que, en general, la percepció de distanciament entre *mallorquí* i *català* és un poc més elevada entre els enquestats autòctons i més lligats a aquesta llengua que no entre els al·lòctons. Josep Melià (1970: 100) ja es referia a aquest fet («Para los hombres no nacidos en los países catalanes, la unidad del mundo cultural catalán nunca ha sido puesta en duda»), però amb el temps sembla que els valors s'han capgirat, en adonar-se, els reticents a la normalització del català, que aquest és un factor que els pot ser favorable. De la mateixa manera que a la idea uniformista d'Espanya li interessa fragmentar el territori de parla catalana, els qui la comparteixen poden fomentar aquesta divisió perquè els beneficia. Així, a ES2003, els qui estan menys d'acord amb l'afirmació anterior són els qui tenen un component més al·lòcton, cosa que no passa en els estudis d'etapes anteriors (com hem vist en l'estudi del 1991); l'enquesta de l'IB-Salut també mostra aquesta tendència.

TAULA 5

Grau d'acord o de desacord amb l'ús dels termes català o llengua catalana per a referir-se a la llengua pròpia de les Illes Balears (valors dels qui manifesten opinió respecte d'aquesta afirmació: 94 % dels enquestats) (ES2003)

	1. Totalment d'acord (%)	2. Més aviat d'acord (%)	1 + 2 (%)	3. Més aviat en desacord (%)	4. Totalment en desacord (%)	3 + 4 (%)
Total	31,7	14,9	46,6	16,0	37,4	53,4
Nascuts als PPCC	35,3	15,3	50,6	15,2	34,3	49,5
Nascuts fora dels PPCC	26,1	14,3	40,4	17,3	42,2	59,5
LP català	39,9	14,4	54,3	15,7	30,0	45,7
LP castellà	24,0	14,9	38,9	16,4	44,7	61,1
LP català-castellà	25,4	13,5	38,9	13,8	47,3	61,1
LP una altra	31,1	21,0	52,0	17,4	30,5	47,9

PPCC: Països Catalans; LP: llengua primera.

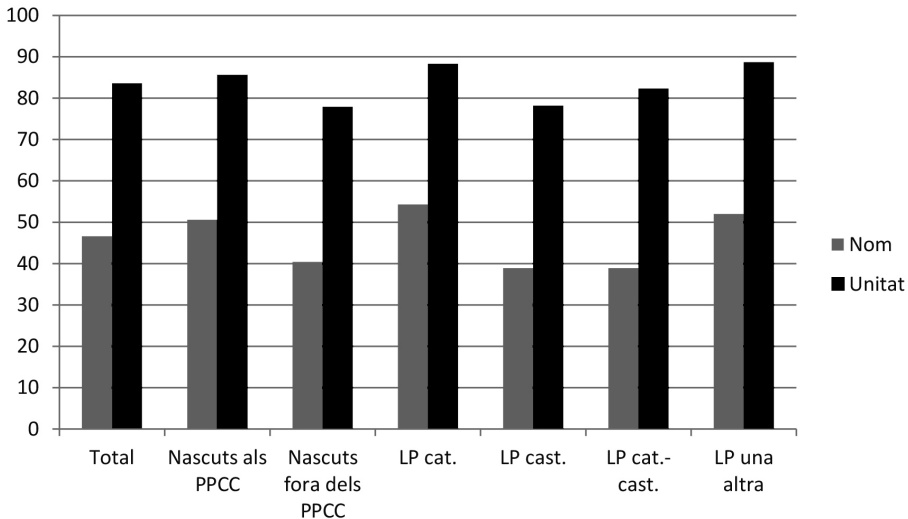
TAULA 6

Grau d'acord o de desacord amb l'afirmació «El parlar de les Balears, el de la Comunitat Valenciana, el d'Andorra i el de Catalunya són maneres diferents de parlar la mateixa llengua» (valors dels qui manifesten opinió respecte d'aquesta afirmació: 95,1 % dels enquestats) (ES2003)

	1. Totalment d'acord (%)	2. Més aviat d'acord (%)	1 + 2 (%)	3. Més aviat en desacord (%)	4. Totalment en desacord (%)	3 + 4 (%)
Total	62,7	19,9	83,6	7,2	10,2	17,4
Nascuts als PPCC	68,0	17,6	85,6	6,0	8,4	14,4
Nascuts fora dels PPCC	54,4	23,5	77,9	9,0	13,1	22,1
LP català	69,9	16,4	88,3	5,6	8,2	13,8
LP castellà	55,2	23,0	78,2	9,0	12,7	21,7
LP català-castellà	63,6	18,7	82,3	8,2	9,5	17,7
LP una altra	62,2	26,5	88,7	4,3	7,1	11,4

PPCC: Països Catalans; LP: llengua primera.

GRÀFIC 1
D'acord amb l'ús del nom català i amb la unitat de la llengua (ES2003)

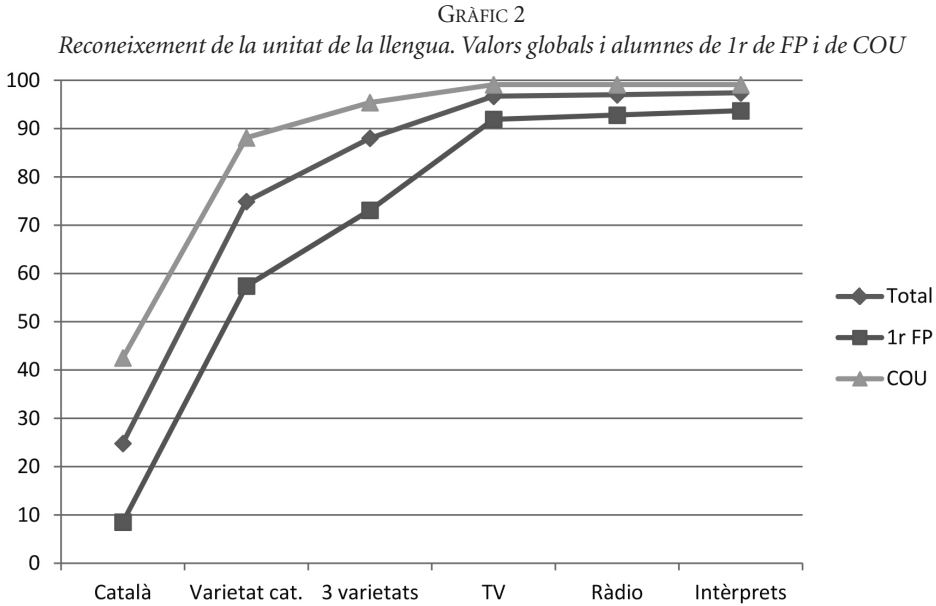

PPCC: Països Catalans; LP: llengua primera; cat.: català; cast.: castellà.

Un cas interessant és la percepció dels estrangers. Sastre (2012: 77), en un estudi sobre alemanys residents a Mallorca, assenyala que, d'una banda, perceben el conflicte d'identitat i denominació, i, de l'altra, aquesta percepció els desmotiva d'integrar-se: «Aquests discursos secessionistes no només agreugen la fragmentació entre els diferents territoris dels països catalans, sinó també el procés d'integració de la població al·lòctona que percep una manca d'identitat lingüística clara de la comunitat receptora.» Afegeix que la majoria dels enquestats (68,5 %) perceben l'oposició català/mallorquí com una oposició llengua/dialecte i, a més, són del parer que per als mallorquins es tracta d'una oposició llengua/llengua, opinió massa simple, com hem vist.

Si en l'estudi del 1991 agrupam els alumnes que a la primera pregunta donen el nom de *català* a la llengua de les Illes Balears, els que —tot i donant-n'hi d'altres— contesten que és una varietat del català i els que només consideren que els parlants de les tres capitals parlen tres varietats de la mateixa llengua o que ho fan el de Barcelona i el de Palma, obtenim que el 88 % actuen com si es tractàs de la mateixa llengua. Després d'aquestes tres preguntes, resten cent dotze alumnes (12 %) que no reconeixen que siguin la mateixa llengua. Però, si s'observa quines respostes donen a preguntes en què es pot percebre com es comporten a la pràctica amb relació a la unitat de la llengua, s'obtenen dades interessants. D'aquests cent dotze, n'hi ha vuitanta-un que diuen que en mirar la televisió «en la llengua pròpia de les Illes Balears» sintonitzen TV3, el C33 o el C9. Dels trenta-un restants, n'hi ha tres que, en escoltar-hi ràdio, sintonitzen la RAC i quatre més que diuen que els cantants o grups musicals que interpreten «en la llengua pròpia de les Illes Balears» que més els agraden són Els Pets (tarragonins) o Sopa de Cabra (gironins). En total, per tant, només hi ha

vint-i-quatre alumnes (2,6 %) que en cap d'aquests casos no donen per fet que el mallorquí i el català són la mateixa llengua, la qual cosa significa que el 97,4 % dels alumnes, a la pràctica, ho reconeixen. Aquests valors no varien amb relació al tipus de família a què pertanyen els enquestats (AUT,¹⁴ MXT,¹⁵ IMM¹⁶), ni de residència (Palma o pobles). En canvi, el curs en què estan matriculats determina diferències importants, com es pot veure en el gràfic 2, en què es representen, a part del valor global, els dos grups extrems, 1r de FP (els valors més baixos) i COU (els més alts).

És clar, per tant, que els alumnes de COU tenen menys reticències a dir-ne *català*; el valor d'aquesta resposta (42,5 %) s'acosta al doble de la mitjana (24,8 %). En la resta de preguntes, continuen donant respostes més favorables a la unitat de la llengua, encara que les diferències es van reduint així com augmenta aquest reconeixement. Sobretot pel que fa a COU, es pot suposar que, tot i que el percentatge dels qui usen la denominació *català* no arriba al 50 %, les diferències existents es poden valorar positivament. Els alumnes més grans i amb major formació escolar són els que en perceben millor la unitat. Sembla, doncs, que la major capacitat d'abstracció i objectivització afavoreix la percepció unitària. Una altra dada que ho corrobora és que, en un estudi del 1979 sobre el mateix sector de població (però del conjunt de les Illes), el 26,1 % dels alumnes de COU d'aquest any de mares catalanoparlants deien que la llengua de la seva mare era el *català* (la resta deien que era el *mallorquí* o noms equi-

14. AUT: ambdós cònjuges nascuts als Països Catalans.

15. MXT: un cònjuge nascut als Països Catalans i l'altre, fora.

16. IMM: ambdós cònjuges nascuts fora dels Països Catalans.

valents), mentre que l'any 1991 aquest percentatge arriba al 44,3 % (Melià, 1996). Aquesta evident relació entre acceptació d'unitat i formació es veu també en estudis semblants, com els valors de la utilització del nom *català*, entre els empleats de la sanitat pública de l'enquesta esmentada.

D'altra banda, hi ha una major acceptació del nom *català* si l'usa l'interlocutor que no a usar-lo ells mateixos. Així, quan l'han d'anomenar, si l'han d'escriure, els enquestats tendeixen més a usar *mallorquí* (o equivalències locals o d'altres illes) que *català*; en canvi, si sols han de marcar l'opció donada i aquesta és *català*, els percentatges es capgiren. Un treball fet durant el curs 1997-1998 (Castor, 1998), entre alumnes de 4t d'ESO de Manacor, mostra que la proporció d'alumnes que donen el nom *català* per a referir-se a la llengua que parlen amb els pares és el 34,6 %, si ells han d'escriure el nom de la llengua, i arriba al 75,8 % si el nom *català* és una opció del qüestionari. Una dada així mostra la importància que té l'ús institucional del nom adequat. Igualment, la utilització de *català* s'incrementa quan es fa referència a usos externs al cercle familiar: arriba al 43,1 % (dels qui parlen en català) en referir-se a la llengua emprada amb els amics i al 91,2 % en fer-ho a la llengua que fan servir en els apunts; els valors dels que tenen l'opció *català* escrita en el qüestionari són 77,6 % i 93,2 %, respectivament. També en l'estudi del 1991 es mostra que el percentatge d'alumnes que en diuen *català*, de la llengua que usen (quan és aquesta), creix així com l'ús s'allunya dels usos particulars (amb els companys de classe catalanoparlants, 24,6 %; amb els professors catalanoparlants, 30,8 %; la llengua que l'escola ha d'assegurar que aprenguin, 54,2 %).

10. LA PERCEPCIÓ DE LA UNITAT MÉS ENLLÀ DE LES DIFERÈNCIES DE LLENGUA

En el treball del 1991 (Melià, 1996), es veu que les opinions sobre la identitat del mallorquí no es basen només en l'objecte lingüístic que perceben. En una de les qüestions havien d'indicar l'afirmació que s'acostava més al que pensaven quan es deia: «A l'escola m'ensenyen... 1. La llengua catalana general; 2. La llengua catalana general a partir de la variant mallorquina; 3. La llengua que parlen a Barcelona i no la de Mallorca; 4. La llengua mallorquina; 5. _____ (resposta oberta).»

Agafant qualsevol dels grups classe que formen part de la mostra, es veu que davant una idèntica realitat lingüística (el mateix llibre de text i el mateix professor) els alumnes donen respostes diferents i contradictòries, com es pot veure en la taula 7, que representa les respostes de cinc grups classe diferents.

La denominació que donen els alumnes a la llengua de les Balears no ve condicionada tampoc per com s'autodefineixen. N'hi ha que, a l'hora de definir-se, ho fan triant gentilicis que podem agrupar com a [+ mall.]¹⁷ (71,7 %: mallorquí, 63,5 %; balear, 4,1 %; català, 3 % i altres respostes equivalents) i com a [- mall.]¹⁸ (21,5 %:

17. [+ mall.]: més mallorquí.

18. [- mall.]: menys mallorquí.

espanyol, 13,5 %; andalús, 1,2 %; castellà, 6,6 % i altres respostes equivalents); alguns dels que triaren més d'una opció les triaren dels dos grups [\pm mall.]¹⁹ (1,8 %).²⁰ Els qui donaven el nom *mallorquí* i el nom *atalà* a la llengua de les Illes Balears eren pràcticament idèntics entre els alumnes que consideram [+ mall.] i els que consideram [- mall.]: 75 % i 25 %, i 74,6 % i 25,4 %, respectivament.

TAULA 7
«A l'escola m'ensenyen...»
Respostes dels alumnes de cinc grups classe

	a (%)	b (%)	c (%)	d (%)	e (%)
1. La llengua catalana general	15,6	21,1	30,4	22,7	55,6
2. La llengua catalana general a partir de la variant mallorquina	62,5	57,9	17,4	36,4	16,7
3. La llengua que parlen a Barcelona i no la de Mallorca	6,3	0	26,1	27,3	5,6
4. La llengua mallorquina	15,6	15,8	21,7	4,6	5,6
5. _____	0	5,3	4,4	9,1	16,7

a: 1r de BUP privat de Palma; b: 2n de BUP públic de poble; c: 1r de FP públic de poble; d: 1r de reforma experimental de l'ensenyament mitjà públic de Palma; e: COU públic de poble.

11. CONCLUSIONS

Els canvis en el camp de les representacions socials sempre són lents, d'abast intergeneracional. Ninyoles (1982: 82-83) i Bastardas (1996) també assenyalen la tendència a persistir que tenen les creences i els prejudicis lingüístics més vulgars i més coneguts després d'haver desaparegut el medi social que els va suscitar.

La qüestió de la identitat de la llengua catalana a les Illes és complexa i plena de matisos. Cal abordar-la amb les precaucions que demana un rerefons d'implicacions personals i prejudicis col·lectius. Les opinions i els comportaments mostren un alt grau de confusió inestable sobre la relació entre la identitat i la denominació de l'objecte.

1. La denominació *balear* no és usada gairebé mai,²¹ tot i les pressions que fan, majorment de voluntat disgregadora, alguns sectors per a crear aquest hàbit.

2. El grau d'acceptació i rebuig populars de la unitat lingüística varia segons com s'observen. És alta l'acceptació que el *català*, el *valencià*, el *mallorquí*, el *menorquí* i l'*eivissenc* són la mateixa llengua; en canvi, és menor l'ús del nom *català* per a refe-

19. [\pm mall.]: més o menys mallorquí.

20. La resta no contesten (2,8 %) o donen altres respostes (2,2 %).

21. Com també passa amb *central*, *nord-occidental*... (els noms que s'usen popularment, en general, són els de subdialectes i designadors de pertinença geogràfica: *barceloní*, *lleidatà*...).

rir-se al conjunt; es tendeix més a donar el nom *popular* que l'*oficial*, encara que s'accepta que els altres l'usin. La reticència a emprar el nom *català*, sobretot en contextos informals, encara que es cregui que és la mateixa llengua, pot ser deguda a diverses causes:

a) El valor polisèmic del nom *català*.

b) La por que, amb l'acceptació del nom, hi vagi la identificació amb un sector de l'Estat (*els catalans*) que ha estat sovint (i és) diana de l'odi i les crítiques per part del sentiment espanyolista.

c) El temor que, referint-s'hi com a *català*, provoquin reaccions de rebuig en l'interlocutor. Un temor que es manifesta freqüentment en actuacions, no necessàriament centrades en qüestions lingüístiques, en les quals s'usa el nom *insular*, encara que qui ho fa té clar que és *català* i que, en una altra situació, empraria aquest nom.

d) L'impuls de base *sentimental* d'emprar el nom *mallorquí* (o equivalents) i no *català*, que es manifesta sobretot quan hi ha molta d'implicació personal. Com més s'implica l'individu en la designació d'aquest nom o més es fa referència a l'ús en contextos privats més pot tendir-se a evitar el nom *català*. Joan (2000: 59) també apunta aquesta causa amb referència a Eivissa. D'altra banda, el fet que la unitat de la llengua abans la negassin menys els al·lòctons que els autòctons i que ara passi a l'inrevés indica que hi ha d'haver causes no lingüístiques que ho expliquin. La discussió (la negació) passa del sentit comú al terreny de les passions.

3. Que el reconeixement de la unitat de la llengua sigui més elevat que el fet d'atorgar-li un nom unitari s'explica, potser, perquè no n'hi cap que sigui percebut com a tal. El terme *català* entès en primera instància com a nom *regional*, com el nom d'una varietat d'aquesta llengua reconeguda com a única, pot, en algunes circumstàncies, resultar *incòmode* per a referir-se al conjunt.

4. Com més *selectiu* culturalment és el sector de referència, més alt és el grau d'acceptació de la unitat de la llengua. A la vegada, un major accés dels ciutadans a mostres dels registres cultes els ha permès familiaritzar-se amb formes que superen l'ús estrictament col·loquial. Així mateix, l'increment de relacions dels illencs amb persones de la resta de l'àrea lingüística —per contacte directe o pels mitjans de comunicació— els ha facilitat adonar-se directament de la unitat de la llengua.

5. És necessari i lògic mantenir l'ús de *català* per a referir-se a la llengua de les Balears, però no es pot negar l'oportunitat d'usar els gentilicis illencs o solucions descriptives en situacions col·loquials i de molta implicació personal, tant per a referir-s'hi com a llengua com per a fer-ho com a varietat regional. En la gran majoria de casos l'ús del nom *insular* no suposa una actitud secessionista.

6. Els canvis d'hàbits lingüístics es donen normalment quan hi ha canvis ambientals; un fenomen que deu ser paral·lel a l'acceptació d'un nom no habitual per a una llengua. Els entrebancs actuals no són sols fruit de la situació d'ara, sinó que molts d'ells són herència dels períodes anteriors, i es perpetuen per inèrcia social. Poden ser necessaris canvis generacionals perquè se solucionin; i més si la política que s'aplica per a redreçar-ho és tímida, ineficax o contrària.

7. S'ha avançat en l'ús de la denominació *català* des de l'oficialització del català i la incorporació a l'escola. Però més poc del que, en principi, s'esperava. Així i tot, el reconeixement de la unitat i l'acceptació del nom unitari, potser, a la fi, duen camí de ser assumits per tota la població.

8. Actualment, quan les evidències de la unitat són tan a l'abast, es fa més clar que la defensa de la secessió del parlar de les Balears —o de cada una de les illes— difícilment és una altra cosa que l'intent d'impedir-ne la recuperació de l'ús social. La segregació de la resta del domini català tendria, a curt termini, efectes negatius amb relació a la presència en el camp de l'audiovisual, les noves tecnologies, la creació literària, els recursos d'aprenentatge i en el marc estatal i europeu.

9. El pas del temps sembla haver afavorit les posicions més objectives. Com més va més dificultats hi ha per a negar la unitat de la llengua. Ara bé, si el progrés en aquest aspecte fa més inviable mantenir posicions segregacionistes absolutes, «sembla que ara la voluntat segregadora s'orienta a promoure el distanciament a partir de la defensa d'unes modalitats suposadament en perill que els que les defensen com a excel·lents sovint les desconeixen o les usen de manera totalment contradictòria» (Melià, 2008: 92), i a impedir que hi pugui haver solucions útils per a tot el domini lingüístic (el cas del doblatge cinematogràfic, principalment televisiu, n'és un bon exemple).

10. És necessari evitar recaure en prejudicis ja (quasi) superats, perquè no fan més que debilitar la posició social de la llengua. En aquest sentit, cal difondre que qual·sevol llengua necessita el manteniment dels usos col·loquials juntament amb els usos cultes, els usos locals amb els comuns, que, en lloc d'incompatibles, són indispensables i s'enforteixen mútuament. Una llengua és més que la reduïda versió col·loquial que parcialment coneixen cadascun dels parlants de cada un dels territoris.

11. Durant els darrers anys, amb l'ús escolar i institucional, s'ha fet visible que la normalització del català i l'ús de la varietat estàndard no suposen renunciar a les formes tradicionals, sinó consolidar-les en l'ús formal i expandir-ne el coneixement.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ACADÈMI DE SA LLENGA BALÉA (2005). *Gramàtica (Normativa) d'es Baléa*. Paterna: ECIR.
- ALCOVER, Antoni M. (1982). *Doctrina sobre la llengua de les Balears i de València*. Mallorca: Moll. [1a ed., «Doctrina sobre la llengua de les Balears i de València». *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, vol. I (1902)]
- (1983). *Per la llengua*. Barcelona: Universitat de Palma: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [1a ed., 1903]
- ALOMAR, Antoni I.; MOLL, Aina (1993). «Les llengües i el seu nom». *Línia Directa amb la Campanya de Normalització Lingüística* [Palma: Campanya de Normalització Lingüística], vol. IV, p. 9-11.
- APLEC (1991). *Un puput de cresta molla: L'anticatalanisme a Mallorca: noms, llinatges i fotografies*. Palma: APLEC.
- BASTARDAS, Albert (1996). *Ecologia de les llengües: Medi, contacte i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Proa: Enciclopèdia Catalana.

- BURGUIÈRE, André; GREW, Raymond (ed.) (2001). *The construction of minorities: Cases for comparison across time and around the world*. Michigan: University of Michigan.
- CALAFORRA, Guillem; MORANTA, Sebastià (2005). «Propostes i despropòsits: aspectes del gone-llisme». *Els Marges*, núm. 77, p. 51-73.
- (2008). «Francesc de B. Moll i el discurs lingüístic il·lustrat». *Els Marges*, núm. 84, p. 74-84.
- CASTOR BINIMELIS, Maria del Pilar (1998). *La llengua i els alumnes de l'IES Mossèn Alcover*. Treball de curs. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- CENTRO CULTURAL MALLORQUÍ (1980). *Nova ortografia balear*. Palma: CCM.
- COMPANY, Rafael (1988). «De impura denominatione». A: COLOMER, Agustí [et al.]. *Document 88*. València: Edicions 3 i 4.
- Enquesta Sociolingüística 2003. Coneixements lingüístics, usos i representacions de la població de les Illes Balears* (2003). Palma: Govern de les Illes Balears. Disponible en línia a: <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/enquesta2003.pdf>>.
- ES2003 Vegeu *Enquesta Sociolingüística 2003*
- ESTEVE, Alfons; ESTEVE, Francesc; TEODORO, Mercè (2005). *El nom, la unitat i la normalitat: Informe sobre el reconeixement del català com a llengua oficial i pròpia del País Valencià*. Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana.
- FERRANDO I FRANCÈS, Antoni (1980). *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*. València: Universitat de València.
- FISHMAN, Joshua (2006). *Do not leave your language alone*. Mahwah, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- FUSTER, Joan (1982). *País Valencià, per què?* València: Eliseu Climent.
- GRESIB Vegeu *Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears*
- GRUP DE RECERCA SOCIOLINGÜÍSTICA DE LES ILLES BALEARS (2009). *Enquesta sobre la disponibilitat lingüística del personal de la Sanitat Pública de les Illes Balears*. Palma: IB-Salut.
- HUDSON, R. A. (1981). *La sociolingüística*. Barcelona: Anagrama. [Edició original: *Sociolinguistics* (1980). Cambridge: Cambridge University Press]
- JOAN I MARÍ, Bernat (2000). *Criptació o llibertat: Actituds lingüístiques entre els jòvens d'Eivissa*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.
- JONES, Mari C.; SINGH, I. (2005). *Exploring language change*. Londres: Routledge.
- KREMnitz, Georg (1993). *Multilingüisme social*. Barcelona: Edicions 62. [Edició original: *Gesellschaftliche Mehrsprachigkeit* (1990). [S. l.]: Braumüller]
- LLULL, Anselm (1975). *El mallorquinisme polític (1840-1936): Del regionalisme al nacionalisme*. París: Edicions Catalanes. 2 v.
- LÓPEZ GARCÍA, Ángel (1985). *El rumor de los desarraigados: Conflicto de lenguas en la península ibérica*. Barcelona: Anagrama.
- MARÍ MAYANS, Isidor (1993). *Conocer la lengua y la cultura catalanas*. Palma: Lull, Federació d'Entitats Culturals dels Països Catalans.
- MASCARÓ, Ignasi (1982). «Enquesta sociolingüística als maonesos». *Treballs de Sociolingüística*, núm. 4, p. 63-68.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1985). *Els mallorquins i la llengua autòctona*. 2a ed. augmentada. Barcelona: Curial. [1a ed., 1971]
- MELIÀ, Josep (1967). *Els mallorquins*. Palma: Daedalus.
- (1970). *Informe sobre la llengua catalana*. Madrid: Magisterio Español.
- MELIÀ GARÍ, Joan (1994). *El nom de la llengua: Els joves de Mallorca i la identificació de la llengua catalana*. Memòria de recerca de doctorat. Universitat de les Illes Balears.

- MELIÀ GARÍ, Joan (1996). *Els joves de Mallorca i la llengua: Competències, comportaments i actituds lingüístics dels estudiants d'ensenyament mitjà (curs 1991-1992)*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Albert Bastardas. Universitat de les Illes Balears.
- (1997). *La llengua dels joves: usos, comportaments i representacions lingüístiques dels adolescents mallorquins*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- (1999). «La situació lingüística a les Illes Balears: estat crític». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*. Barcelona: Empúries, p. 66-103.
- (2008). «La llengua a les Illes Balears vint-i-cinc anys després de l'Estatut d'Autonomia (1983-2008)». A: BOIX-FUSTER, Emili (coord.). *Els futurs del català: Un estat de la qüestió i una qüestió d'estat*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 81-105.
- MIRA, Joan Francesc (1985). *Crítica de la nació pura: Sobre els símbols, les fronteres, i altres assaigs impetuosos*. València: Tres i Quatre.
- MOLL, Francesc de B. (1972). *Polèmica d'en Pep Gonella*. Palma: Moll.
- (1980). *El parlar de Mallorca*. Barcelona: Barcino.
- (2003). *Llengua o dialecte? Català o mallorquí*. Palma: Obra Cultural Balear. 2a ed. Palma: Govern de les Illes Balears. [1a ed., 1978]
- MORANTA, Sebastià (2013). «Eugenio Coseriu y la asillamada “lengua moldava”: afinidades hispánicas (Valencia, Islas Baleares, Galicia)». [Traducció castellana de l'article en romanès aparegut a *Limba Română. Revista de Știință și Cultură* (Chișinău), núm. 1-2, any XXIII]
- NINYOLES, Rafael (1982). *Idioma i prejudici*. 3a ed. Palma: Moll. [1a ed., 1971]
- PEÑARRUBIA I MARQUÈS, Isabel (1991). *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923)*. Barcelona: Consell Insular de Mallorca: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PONS I PONS, Damià (1998). *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*. Palma: Leonard Muntaner.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2003). «El gallec: un cas d'individuació lingüística en un context de minorització». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània, p. 135-165.
- (2008). *Sociolingüística de la variació i llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- RIQUER, Martí; COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim (1984). *Història de la literatura catalana*. 4a ed. Barcelona: Ariel. [1a ed., 1964]
- SARAGOSSÀ, Abelard (1999). «Els criteris de la normativa a partir de textos de Fabra». A: CANO, M. Antònia; MARTINES, Josep; MARTINES, Vicent; PONSODA, Joan (cur.). *Bescanvi i identitat: interculturalitat i construcció de la llengua*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 201-242.
- SASTRE BESTARD, Bàrbara (2012). *Sprachliche Integration der Deutscher auf Mallorca: Eine Studie en katalanischer Sprache mit deutscher Zusammenfassung = Integració lingüística de la població alemanya resident a Mallorca: Un estudi en català amb un resum en alemany*. Hamburg: Dr. Kovač.
- TORDERA, Salvador (abril 2009). «Tots som traductors, a totes hores». Entrevista amb John Edwards. A: Sala de premsa [en línia]. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. <http://www.uoc.edu/portal/ca/sala-de-premsa/actualitat/entrevistes/2009/john_edwards.html>.

UIB-CIM Vegeu *Universitat de les Illes Balears; Consell Insular de Mallorca*

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS; CONSELL INSULAR DE MALLORCA (1986). *Enquesta socio-lingüística sobre la població de Mallorca*. Enquesta encarregada pel Consell Insular de Mallorca a la Universitat de les Illes Balears.

VILADOT, M. Àngels (1993). *Identitat i vitalitat lingüística dels catalans*. Barcelona: Columna.

VIVES, Miquel (1989). *Avaluació de les actituds i dels coneixements de les llengües catalana i castellana a les escoles de Mallorca*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Antoni Colom Cañellas. Universitat de les Illes Balears.